

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-691/2013. számú ügyben**

Előadók: dr. Bene Beáta
dr. Bogárdi Dóra
dr. Kozicz Ágnes

Az eljárás megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.) 1. § (2) bekezdésének értelmében az ombudsman tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít többek között a gyermekek jogainak védelmére. A 2013. évi gyermekjogi projekt tevékenységem középpontjába a gyermekek egészséghez való jogával kapcsolatos kérdéseket helyeztem, melynek keretében átfogóan vizsgáltam a *gyermekek által naponta hordott iskolatáska súlyával* összefüggő körülményeket, tártam fel a jó és rossz gyakorlat okait, érzékeltetve a jelenség egészségügyi hatásait. A gyermekek gerincének egészséges fejlődése összefüggésben áll a túlsúlyos iskolatáska mindennapos cipelésével, amely a gyermekeknél gerincfájdalmakkal járhat, súlyosabb esetben elváltozásokhoz is vezethet. A témaválasztást különösen indokolja, hogy 2004-től jogszabály rögzíti az iskolatáska súlyának csökkentésével kapcsolatos intézkedéseket, a sajtóban megjelenő tudósítások azonban minden tanévkezdéskor ezzel ellentétes gyakorlatról számolnak be.

A fentiekre tekintettel az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból vizsgálatot indítottam a tanulók órarendjének összeállításával és ennek eredményeként a gyermekek által hordott iskolatáska súlyával, valamint részben ennek hatására is fellépő egészségügyi kockázat enyhítése érdekében a gyógytestnevelés hozzáférhetőségével kapcsolatban. Tekintettel a vizsgálatok sokrétűségére a gyógytestnevelés hozzáférhetőségével kapcsolatos vizsgálatom eredményét külön jelentésben foglaltam össze.¹

Vizsgálatom eredményes lefolytatása érdekében, az Ajbt. 21. § (1) bekezdés a) pontja alapján tájékoztatást kértem az emberi erőforrások miniszterétől, a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ elnökétől, az Oktatási Hivatal elnökétől, az Országos Gyermkegészségügyi Intézet főigazgatójától, a Magyarországi Szülők Országos Egyesületének elnökétől, továbbá Győr-Moson-Sopron megyéből a tétli Kisfaludy Károly Általános Művelődési Központ és a győri Kossuth Lajos Ipari Szakképző Iskola, Kollégium és Felnőttek Középiskolája; Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből a kázmárki Fogarasi János Általános Iskola, a miskolci Avastetői Általános, Magyar - Angol Két Tanítási Nyelvű Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény; Somogy megyéből a böhönyei Festetics Pál Általános és Alapfokú Művészeti Iskola és Óvoda, a kaposvári Kodály Zoltán Központi Általános Iskola; Bács-Kiskun megyéből a garai Gara-Bácsszentgyörgy Általános Művelődési Központ és a kalocsai Dózsa György Gazdasági, Műszaki Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium; a budapesti Általános Iskola, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Diákotthon és Gyermekotthon (VIII. kerület Diószeghy utca) és a Budavári Általános Iskola (I. kerület Tárnok utca) igazgatóitól – az iskolai gyakorlat bemutatásával összefüggő – az alábbiak szerinti írásos tájékoztatást kértem:

1/ Az iskolában az egyes tantárgyakhoz szükséges tankönyvek, munkafüzetek és egyéb segédeszközök kiválasztásánál figyelemmel vannak-e azok súlyára?

2/ A gyakorlatban a szülőket milyen formában tájékoztatták a tankönyvek súlyáról, hogyan kérték ki véleményüket?

3/ A szülői szervezet egyetértési joggal rendelkezik az 1-4. évfolyamokra beiratkozott tanulók heti órarendjének összeállításánál – különösen a tankönyvek grammban kifejezett tömegére tekintettel – e jogukat a szülők hogyan gyakorolhatták?

¹ Ld. AJB 782/2013. számú ombudsmani jelentés

4/ Az 1-4. évfolyamokra beiratkozott tanulók heti órarendjét úgy kell kialakítani, hogy az egyes tanítási napokon használt tankönyvek tömege a három kilogrammot ne haladhassa meg. E követelményt az iskolai órarendek összeállításánál hogyan vették figyelembe, végeztek-e méréseket a gyermekek által naponta vitt iskolatáska súlyát érintően?

5/ Milyen lehetőségek állnak az iskola rendelkezésére a táska tartalmának csökkentésére (pl. iskolában elérhető tankönyvek, zárható szekrények)?

Az Ajbt. 21. § (1) bekezdés d) pontja alapján a fenti szempontok szerint munkatársaim helyszíni ellenőrzést tartottak a Baross Gábor Általános Iskolában (Budapest, VII. ker. Hernád u. 42-46.), a Városmajori Gimnázium és Kós Károly Általános Iskolában (Budapest, XII. ker. Városmajor u. 59.), valamint az ELTE Bárczi Gusztáv Gyakorló Általános Iskola és Gyógypedagógiai Módszertani Központjában (Budapest, VIII. ker. Damjanich u. 41-43.).

Az érintett alapvető jogok és elvek

– A jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelménye: „*Magyarország független demokratikus jogállam.*” [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés] és „*Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék.*” [Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés]

– A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: „*Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.*” [Alaptörvény XVI. Cikk (1) bekezdés]

Az alkalmazott jogszabályok

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (továbbiakban Knt.)

A tankönyvpiac rendjéről szóló 2001. évi XXXVII. törvény (Tpt.)

A tankönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről szóló 23/2004. (VIII. 27.) OM rendelet (OM rendelet)

A tankönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről szóló 16/2013. (II. 28.) EMMI rendelet (EMMI rendelet)

A megállapított tényállás

1. A köznevelésért felelős államtitkár válaszában a 2005 márciusában hatályba lépett OM rendeletre hivatkozott, amely rendelkezéseket először a 2006/2007. tanév tankönyvrendelésénél kellett alkalmazni. E jogszabály az iskolatáska súlyának csökkentése érdekében biztosította a szülői jogok gyakorlásának (véleményezés, egyetértés) lehetőségeit, amelyek révén lehetőség nyílt, hogy az iskola a szülői szervezet véleményének hatására kisebb tömegű tankönyveket válasszon, egyben előírta, hogy a tankönyvjegyzéken kötelezően fel kellett tüntetni – többek között – grammban kifejezve a tankönyv tömegét. Továbbá utalt az OM rendelet 3. mellékletére, mely a tankönyvvé nyilvánítási eljárásban alkalmazott bírálati szempontok között előírta a technológiai szakértő számára, hogy vizsgálja meg a könyvtest méretezését, terjedelmét, tömegét, súlyát a tanuló életkorára tekintettel. A tankönyvek súlyára vonatkozó előírások érvényesülése érdekében az oktatási tárca nem folytatott vizsgálatot, mivel 2004 óta e tárgyban a minisztériumhoz csupán néhány tájékoztatókérés érkezett telefonon és írásban. Napjainkban is fontosnak tartja a szaktárca e kérdést, ezért a tárgykörben hatályba lépett új EMMI rendelet is megtartotta a korábbi rendelkezéseket. Az oktatási tárca fontos célként tűzte ki, hogy általánossá tegye a tartós tankönyvek iskolai használatát. Az EMMI rendelet 35. §-a a tartós tankönyvre vonatkozó technológiai követelmények között említi a tartós, de könnyű flexibilis kötésmód lehetőségét, valamint az időtálló, ugyanakkor könnyű kötésmód (könnyített táblakötés) és könnyű belív papír használatát.

Az államtitkár kifejtette, hogy a gyermekek körében egyre gyakoribb helytelen testtartás vagy gerincproblémák miatt sok esetben csupán a nehéz iskolatáskát okolják. A mozgásszervi, ezen belül is elsősorban gerinc-elváltozások tömegessé válása miatt szükség

van arra, hogy a gyermekek minden nap mozogjanak, ezért az oktatási rendszer átalakításakor első helyen szerepelt a testmozgással eltöltött idő arányának növelése az iskolai foglalkozások keretében, a heti öt testnevelés óra bevezetése döntő lépés a mindennapos testmozgás tényleges megvalósulásában.

A szaktárca tisztában van azzal, hogy a tankönyvek mellett az egyéb taneszközök – füzetek, írószerek, tornafelszerelés – miatt is meghaladja a három kilogrammot az a súly, amit a kisdíákoknak a hátukra kell venniük. A jövőben segíthet az iskolák egész napos iskolaként való működésének elterjedése, ami nagyrészt szükségtelenné teszi majd a tankönyvek hazavitelét, hiszen a tanulók minden feladatot az iskolában végeznek el ebben a tanulásszervezési formában. Az államtitkár szerint az egy évfolyamon használt többkötetes könyvek alkalmazása nem jelenthet megoldást a problémára, mert jelentősen növelheti a tankönyvbeszerzéssel járó kiadásokat, és a tankönyvrendelésnél többnyire nem a kiadványok súlya, hanem a tartalom dönti el a pedagógusok könyv választását.

A gyermekek egészségének védelme érdekében álláspontja szerint tovább lehet mérsékelni a terhelést azzal, hogy az iskolák figyelmét többször fel kellene hívni erre a fontos problémakörre. Az intézményeknek biztosítani kellene, hogy minél több felszerelést hagyhassanak a tanulók az iskolában, a pedagógusok körültekintően rendelkezzenek az iskolába kötelezően bevitt taneszközökről, tankönyvekről, valamint a tanulói segédletekről. Törekedjenek az alkalmilag használt eszközök iskolai beszerzésére és tárolására. Szülői értekezleten hívhatják fel a figyelmet arra is, hogy a szülők rendszeresen ellenőrizzék az iskolatáskák tartalmát, mivel a diákok nem csak az aznapi felszerelést viszik táskájukban. Elsősorban az iskolai megoldások segíthetnek abban, hogy könnyebbé váljon az iskolatáska, ugyanakkor központi támogatással lehetne elérni az iskolákban a tanulói zárható szekrények számának növelését.

A tankönyvpiac rendjéről szóló 2001. évi XXXVII. törvény 7. §-a lehetőség biztosít arra, hogy a szülők nem kötelesek a teljes tankönyvcsomagot megvenni. Nyilatkozhatnak úgy, hogy egyes tankönyveket más módon, például használt tankönyvvel, illetve könyvtári kölcsönzéssel biztosítson az iskola gyermekeiknek. Ez utóbbi esetben például a tanulószobai felkészüléshez kiadott könyveket nem kell naponta a tanulóknak magukkal hordaniuk.

2. Az Oktatási Hivatal elnökének nincs információja az iskolatáska súlyáról és Hivatala e körben nem is folytatott vizsgálatot, mivel a korábbi években az intézmények hatósági ellenőrzésére vonatkozó jogkörei nem terjedtek ki erre a kérdésre, de egyéni panasz sem indokolta e terület vizsgálatát. Az előzőek következtében módszertani útmutatót nem adtak ki és egyéb intézkedést sem tettek.

Az elnök álláspontja szerint a jövőre nézve gondot okozhat a tartós tankönyvek eddigénél jelentősebb elterjedése. A tartós tankönyvek használatának szorgalmazása mellett, hogy a szülőkre háruló tankönyvkiadással kapcsolatos költségeket csökkenteni hivatott, az iskolatáskák súlyát növelni fogja. Tartós az a tankönyv, amely tartalma és kivitele alapján alkalmas arra, hogy a tanulók több tanéven keresztül használják. A kiviteli alkalmasságot jogszabály definiálja, többek között a keménytáblás vagy flexibilis kötés mód alkalmazásával. Véleménye szerint a keménytáblás kötés mód elterjedése növelni fogja az iskolatáskák súlyát.

Az iskolatáska súlyát azonban egyáltalán nem csak a tankönyvek súlya határozza meg: az nagymértékben függ a kiegészítő felszerelések, a tolltartó, a nem tankönyvnek minősülő, de a tanórákhoz szükséges egyéb eszközök, a tornaszák, az uzsonna stb. napi rendszerességgel történő használatától, ill. táskába csomagolásától, valamint akár maga a tanuló által a délutáni napközis, szabadidős foglalkozásokra vitt olvasnivalóktól, vagy éppen a zeneiskolai órákra magával cipelt hangszerektől. Az elnök véleménye szerint az iskolák által megtehető intézkedések – pl. az, hogy nem kell minden, az évfolyamra előírt, megvásárolt tankönyvet naponta magával cipelnie a tanulónak, vagy a megfelelő órarendek összeállítása, amelyeknél az iskolai szülői szervezet az 1-4. évfolyamokon beiratkozott tanulók esetében a tankönyvek tömegére tekintettel, jogszabály szerint egyetértési joggal is rendelkezik – csak egyik elemét

jelenthetik a probléma megoldásának. Sokat tehetnek maguk a szülők is gyermekeik iskolatáskája tartalmának, súlyának figyelemmel követésében, ellenőrzésében.

3. Az *Országos Gyermekegészségügyi Intézet (OGYEI) főigazgatója* tájékoztatott arról, hogy a kérdéssel 2010-ben is foglalkoztak és fenntartották korábbi szakmai véleményüket, miszerint részletes élettani és biomechanikai vizsgálatok, valamint szakmai konszenzus alapján az iskolai hátitáskák súlya nem haladhatja meg a gyermek testsúlyának 10-15%-át, mert a nagyobb súly gerinc deformitásokhoz vezethet, illetve a megtömött hátitáska gyakoribb balesetforrás is.² Felhívta a figyelmet arra, hogy a kitömött iskolatáska balesetveszélyt okoz, főleg egyensúlyvesztés miatti elesés formájában. Tipikus példa a buszmegállóban kitömött táskával, ráadásul sokszor háttal a beérkező busznak álló, és így elsodorható gyerek esete, számos ilyen típusú gázolásos eset ismert. A gerinc deformitások elkerülését a súly mellett a hátizsákok formája is befolyásolja. Az ergonomikus, jobban testre szabott hátitáskák elterjedésének gátat szab az áruk, valamint sokszor a forma vagy a szín fontosabb, mint a biztonság. A főigazgató fontosnak tartja, hogy az alsó tagozatnál az iskolatáskák (hátitáskák) esetében a testsúly 10%-ának megfelelő szigorú súlykorlát betartását. Emellett a tankönyvek, füzetek súlyának /méretének a csökkentését, az órai munkához szükséges anyagok iskolában való elhelyezését, a gyermekek ne cipeljenek naponta mindent, az otthoni készüléshez szükséges könyvek, füzetek mennyiségének és súlyának redukálását. Az ergonomikus, a súlyt jobban a háton elosztó hátizsákok forgalmazásának akár árbeli támogatását is – pl. diákigazolványra – az egészségtelen táskákkal szemben, valamint a D vitamin bevitelének népszerűsítését. A szakvélemény szerint fontos, a megtömött hátitáska okozta veszélyek (pl. balesetek), továbbá a jobb súlyeloszlás kialakításának, fontosságának megismertetése, tudatosítása a gyermekekben, szülőkben, az iskolai nevelő személyzet körében, a megelőzés kiegészítő lehetőségeivel együtt. A káros hatások (gerinc deformitások, balesetek) elkerülése közös erőfeszítéssel, az érintett szakmai szervezetek (a pedagógusok mellett a gyermekgyógyászok, gyermekortopédusok, gerincgyógyászok, gyógytornászok stb.) bevonásával eredményesen biztosítható lenne. A megelőzésben lényeges szerepet játszhat kisebb súlyú és térfogatú tankönyvek kiadásának ösztönzése, nem lemondva a jó áttekinthetőség és jó olvashatóság kívánalmáról. A főigazgató véleménye szerint csak a tanulók életkorára tekintettel lehet a tankönyvvé nyilvánítást elvégezni, ami biztosíthatja a könyvek súlyának csökkenését is. A főigazgató továbbá rendelkezésemre bocsátotta az iskolatáskák súlyával kapcsolatos mérési eredményeit. (ld. 3. sz. melléklet) Az iskolatáskák súlyát három 2. osztályban és egy 5. osztályban mérték le. A másodikos tanulók táskájának súlya 4,5 és 5,1 kg között mozgott, az 5. osztályos tanulók táskája átlagosan az egyik napon 6,2 kg volt, míg ugyanezen osztálynak a másik mért napon *úszás is volt, a táskák súlyának átlaga 9,7 kg volt.*

4. Az OGYEI főigazgatója válaszában rendelkezésemre bocsátotta az *Országos Gerincgyógyászati Központ prevenciók igazgatója, a Magyar Gerincgyógyászati Társaság elnökének*³ véleményét is.

Az elnök utalt az iskolatáska súlyával kapcsolatos rendelkezések megalkotásának 2004 évi előzményeire. Az akkori szaktárca, az Oktatási Minisztérium (OM) figyelembe vette az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium (ESZCSM) ajánlását, miszerint a tanuló testsúlyának 10 %-ánál nagyobb terhet nem szállíthatnak. Az elfogadott jogszabállyal azonban már az ESZCSM nem értett egyet, mivel az elfogadott rendelkezések szerint a tanulóknak jóval több terhet hárul, mint testsúlyuk 10%-a, mert csak a táskába kerülő könyvek súlyára vonatkozik a 3 kg korlátozás, amelyen felül van a füzetek, munkafüzetek és a táska önsúlya is. Egy 4 ill. 5 kg-os becsomagolt iskolatáskát 40 ill. 50 kg-os tanuló vihetne a szakmai ajánlás szerint, miközben a kisdíákok testsúlya ennél jóval kevesebb (ld. 5. sz. melléklet). Lányok esetében egy első osztályos 6-7 éves tanuló átlagos testsúlya 20,8 -23,56

² Magyar Gerincgyógyászati Társaság állásfoglalása 2004, Brackley, Stevenson 2006, Lindstrom Hazel D 2009.

³ Dr. Somhegyi Annamária Ph.D, aki egyben az OGYEI szakértője is

kg, a második osztályos 7-8 éves tanuló 26,5 kg, a harmadik osztályos 8-9 éves tanuló súlya eléri a 29,7 kg-ot, a negyedik osztályos 9-10 éves tanuló átlagos testsúlya 33,3 kg. Fiúk esetében ezek az értékek kis mértékben emelkednek, így elsöben 21,2 – 24 kg, másodikban 27,1 kg, harmadikban 30,4 kg, míg negyedikben eléri a 34-38 kg közötti súlyt. Az ötödik osztályos átlagosan táplált tanulók súlya, 11-12 év között 38-43 kg között van.

Az elnök szerint köztudott az iskolatáskák feltűnő súlyossága valamint az is, hogy a fejlődő csontozatnak nem használ a statikus túlterhelés, főleg, ha dinamikus alulterheléssel is társul (vagyis a testedzés, rendszeres testmozgás sem hat ellene). Így elvileg az lenne helyes, ha olyan jogszabály születne, mely életkoronként a testsúly-percentilisek szerint adná meg a becsomagolt iskolatáska maximális súlyát. A gyakorlatban azonban nehéz lenne ezt ellenőrizni, hacsak nem a szülökre bízák és az iskola-egészségügy útján öket erre fel is készítenék, de az elnök utalt arra is, hogy bár a mostani jogszabályban is szerepet kapnak a szülök, mégsem tesznek sajnos semmit.

Mindezek miatt a jogszabály esetleges pontosítása mellett a szülök részére történő tájékoztatás is fontos: pl. főműsor időben lehetne a TV-ben rövid egészségnevelő spotokat vetíteni, melyek között a gyermek gerincének védelme, azon belül az iskolatáska kérdése is szerepelne. Az MTVA 2-es csatornája most gyermekcsatorna lett, ide nagyon jól illene a gyerekek egészségét érintő spot-sorozat. Szükségesnek tartaná a szülő segítségét abban, hogy a gyermeke csak a szükséges felszerelést vigye az iskolatáskájában.

Álláspontja szerint a nehéz iskolatáska kérdésében is segítséget, védelmet jelent a mindennapi testnevelés és az abban végzett tartásjavítás, hiszen ezek által alakul ki az izomzat kellő teherbírása. Jó példaként hozta fel, hogy az iskolák egy részében zárható szekrények állnak a gyerekek rendelkezésére, amely alkalmas a napi tehercipelés elkerülésére.

5. A *Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) elnöke* válaszában utalt arra, hogy 2013. január 1-jén, tanév közben vette át a köznevelési intézmények fenntartásának feladatát, amely időszakban tankönyvrendelésre nem került sor és az iskolatáskák súlyával kapcsolatos panasz sem érkezett hozzá. Az elnök hivatkozott az Emberi Erőforrások Minisztériumától kapott információkra, miszerint a tankönyvrendelés folyamata változás előtt áll és a változások ismeretében lehetséges majd felmérni egy esetleges módszertani útmutató kidolgozásának, esetleges további intézkedéseknek a szükségességét.

6. A *Magyarországi Szülök Országos Egyesületének (MSZOE) elnöke* ismertette, hogy az MSZOE megalakulásától kezdve tapasztalja, hogy minden tanévkezdéskor visszatérő szülői panasz a gyermekek számára elviselhetetlen terhet jelent, az előírt tankönyvek, tanszerek és felszerelések súlya. Az iskolatáska súlyával kapcsolatban augusztus végén és szeptember elején érkeznek a szülői jelzések, amikor a tanulók szülei először szembesülnek annak tömegével. A problémát fokozza, hogy „*az iskolabezárások miatt a tanulók lakóhelyétől egyre nagyobb távolságokra lévő körzeti iskolákba kell járni a gyermekeknek. A munkavállaló szülöknek pedig gondot okoz, hogyan biztosítsanak kísérő személyt gyermekük mellé, aki cipeli helyettük az iskolatáskát.*”

Az elnök véleményének megfogalmazásakor a gyermekek iskola táskájában hordott alábbi tárgyak összességéből indult ki: tankönyvek (értékes, szép, súlyos tartós tankönyvek, segédkönyvek, gyakorlófüzetek, feladatlapok, szöveggyűjtemény, stb.); füzetek, ellenőrző könyv, üzenő füzet, másolópapír, rajzlap; taneszközök (festék, tolltartó, vonalzó, színes ceruzák); tornafelszerelés (tornacipő, tornapóló, nadrág, melegítő, tornazsák, úszó felszerelés); élelmiszer-csomag, ivóvíz; tisztasági csomag, saját ruházat (pulóver) és ide számít az iskolatáska önsúlya is.

Az iskolatáska súlyának nagy részét a tankönyvek tömege teszi ki, ezért indokoltnak tartotta az erre vonatkozó szabályok szülői szemmel való elemzésének ismertetését. Jogszabály értelmében az 1-4. évfolyamokra beiratkozott tanulók heti órarendjét úgy kell kialakítani, hogy az egyes tanítási napokon használt tankönyvek tömege a három kilogrammot ne haladhassa meg. Véleménye szerint a pedagógusok e rendelkezést úgy értelmezik, hogy

legalább „háromkilónyi” tankönyvvel kell megrakni a tanulók iskolatáskáját, hiszen „több lesz a terjesztői jutalék”. A szülők viszont értelmetlennek tartják e rendelkezést, mert őket igazán nem a tankönyv súlya érdekli, hanem az iskolatáska súlya.

A fentiek miatt a tanulók által naponta használt tankönyvek súlyának jelenlegi korlátozása nem oldja meg az iskolatáska magas súlya miatt felmerülő kifogások kérdését. Véleménye szerint nem a tankönyv tömegét kell maximálni, hanem az gyermekek által cipelt iskolatáska és más felszerelés súlyát.

Az elnök válaszában utalt arra is, hogy bár a tankönyveken azok súlyának feltüntetését jogszabály írja elő, ugyanakkor a tankönyvrendelés alapját képező az EMMI által kezelt hivatalos „Közoktatási Tankönyvjegyzék a 2013/2014. tanévre” portál sem tartalmazza a tankönyvek grammban kifejezett mértékét, pedig e jegyzék alapján választhatják ki a pedagógusok az általuk használni kívánt könyveket. A jegyzék adatai: kiadói kód, cím, szerző, egységár; illetve a lenyitható és az egyedi könyvek adatai között szerepelnek még az alábbi adatok: kiadói kód, kiadó, kiadó elérhetősége, cím, szerző, engedélyszám, oktatás típusa, ár. Az elnök javaslatai a „tankönyvcsomag” súlyának csökkentésére:

a. A napi „tankönyvcsomag” súlyával kapcsolatos korlátozó rendelkezések végrehajtását több tényező akadályozza. Az iskolák nem tájékoztatják a szülőket a következő tanévben használatos tankönyvek, taneszközök, felszerelések, valamint a tankönyvcsomag súlyát korlátozó jogszabályról, ezért a szülők nem is tudják érvényesíteni jogaikat. A pedagógusok joga az általuk alkalmazott tankönyvek megválasztása, és egyben a felelőssége is, hogy csak olyan tankönyveket választanak, amelyek összsúlya az alsó tagozaton tanulóknak nem haladja meg a három kilogrammot naponta (órarend szerint).

Az elnök utalt arra is, hogy az EMMI rendelet értelmében az iskolai szülői szervezet véleményét kell kérni a tankönyvrendelés elkészítésénél, véleménye szerint ennek elmulasztásával hozott döntés megtámadható.

Véleménye szerint a tankönyvrendelésnél a felek együttműködésére lenne szükség, szerinte ezt gátolja, hogy az iskolák nem érdekeltek az évfolyamonként megrendelt tankönyvcsomagok súlyának csökkentésében, hiszen a tankönyvek áráról függ a jutalékuk összege. A tankönyvek ára pedig függ a felhasznált papír súlyától, a tankönyvek oldalszámától, ami növeli tömegüket. A tankönyvkiadók üzleti érdeke pedig, hogy minél nagyobb súlyú (keményfedelű, magas gramm súlyú papírból készült, magas oldalszámú) tankönyvet adjanak ki, hogy minél nagyobb árbevételhez jussanak.

Ehhez járul hozzá, hogy az oktatásért felelős miniszter által jóváhagyott tankönyvjegyzék nem tartalmazza a tankönyv tömegére vonatkozó adatot. Ez alapján felmerülő kérdések: Hogyan választja ki a pedagógus az általa alkalmazott tankönyveket, ha nem ismeri a tömegüket? Hogyan rendelnek tankönyvet az iskolák, ha nem ismerik a tankönyvek súlyát? Milyen alapon véleményez az iskolai szülői szervezet, ha nem ismerik a megrendelt tankönyvek grammban kifejezett tömegét?

b. Válaszában hivatkozott a 2013/2014-es tanévben a tankönyvrendelésre vonatkozó új szabályokra, mint pl. a felmenő rendszerben bevezetésre kerülő ingyenes tankönyvellátásra, mivel az Nkt. 46. § (5) bekezdése értelmében az elsőtől a nyolcadik évfolyamig, továbbá a nemzetiségi nevelés-oktatásban és a gyógypedagógiai nevelés-oktatásban az állam biztosítja, hogy a tanuló számára a tankönyvek térítésmentesen álljanak rendelkezésre. Véleménye szerint e rendelkezés, arra készíti az állami iskolafenntartót (KLIK), hogy csak a legszükségesebb tankönyveket vásárolja meg és ossza ki egyelőre csak az első évfolyamra beiratkozott tanulók között.

Hasonló hatást válthat ki a „központilag” szervezett tankönyvterjesztés⁴, ami alapján a tankönyvek országos megrendelése, beszerzése és az iskoláknak történő eljuttatás megszervezése, valamint a tankönyvek vételárának beszedése állami közérdekű feladat, amelyet a Könyvtárellátó Kiemelten Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság

⁴ 16/2013. (II. 28.) EMMI rendelet 24-25. §

(Könyvtárellátó) lát el, akit a tankönyvterjesztési közfeladat ellátása ellentételezéseként a tankönyv kiadójától a közfeladata ellátásának költségeit fedező díjazás illeti meg. Ez utóbbi mértéke az adott kiadótól terjesztésre átvett tankönyvek iskolai terjesztési árához igazodik. Vélhetően a magas terjesztői jutalék ellenére sem fogadja el a Könyvtárellátó azokat az iskolai tankönyvrendeléseket, amelyek a szükségesnél több és drágább (súlyosabb) tankönyveket igényelnének.

c. Az iskolatáska súlyának csökkentésére vonatkozó konkrét javaslatok:

– Az iskolák, a pedagógusok a szülőkkel ne vetessenek meg felesleges tankönyveket, taneszközöket, felszereléseket.

– Az iskolákban meg kell teremteni a feltételeket ahhoz, hogy minden tanuló saját, nem fizetős, zárható szekrényekben, vagy biztonságos helyen (tanteremben) hagyhassa azokat a felszerelési tárgyakat, amelyekre nincs szükség az otthoni tanuláshoz. Ezzel ellentétben az a szülői igény, hogy a tanuló minden tankönyve otthon legyen, hogy ellenőrizni tudják, mit kell megtanulniuk a gyermekeknek.

– Az iskola a jogszabályoknak megfelelően biztosítsa, hogy a „napközis” és a „tanulószobai” foglalkozásokon megfelelő számú tankönyv álljon a tanulók rendelkezésére a tanítási órákra történő felkészüléshez.

– Az általános iskolában minden tanuló számára biztosítani kell, hogy az iskolában írhatta meg a házi feladatát és az iskolában tanulhassa meg a másnapra feladott tananyagot és ahhoz megfelelő segítséget kapjon.

– A szülői közösségek véleményét, a jogszabályban meghatározott esetben egyetértését kell kérni az iskolatáska súlyával kapcsolatban, és a szülői közösségeknek megalkuvás nélkül, komolyan kell venni javaslattevő, véleményezési és egyetértési jogosítványait a gyermekek testi, lelki, szellemi egészségének védelme érdekében.

– Felvetette, hogy *„az iskola és az otthon közötti egyre nagyobb távolság miatt központilag kell biztosítani a kisgyermek iskolatáskáját vivő szülők számára az utazási költségek megtérítését, a munkavállaló kisgyermekes szülők vagy fogadott kísérők számára a napi minimálbérnek megfelelő térítési díj kifizetését (581 Ft/óra).”*

– A tankönyvek súlyának meghatározása helyett az iskolatáska összsúlyának a korlátozása szükséges magas szintű egészségügyi jogszabályban, amely egyértelműen határozza meg a tanulók számára engedélyezett legmagasabb teher emelésére és „szállítására”, illetve az iskolatáska optimális súlyának és helyes hordásának szabályait figyelemmel a tanulók testsúlyára és életkorára. A táska súlyán kívül az is fontos, hogy a táskát a gyermekek helyesen hordják.

– Álláspontja szerint az iskolai tanulmányok megkezdéséhez és sikeres folytatásához nem szükséges a tankönyveket minden nap az iskolába vinni, mivel a tankönyv nem tanterv, nem a tankönyvet kell megtanítani, hanem az iskola helyi tantervében előírt tananyagot. A tankönyv olyan segítő eszköz, amelyből kiegészíthető az iskolában megszerzett ismeretanyag.

Végezetül, jelezte az általuk végzett felmérés megállapítására, miszerint három *középiszkola* előtt megvárták a kijövő tanulókat megnézték a táskájuk tartalmát. Az egyik iskola tanulóinak majdnem üres volt a táskája, míg a többieknek tele volt tömve. A „lötyögő táskások” elmondták, hogy minek hordják magukkal a tankönyveket, a tanárok jól magyaráznak, és azt mondják nekik, hogy jegyzeteljenek, és az órán tanuljanak, azt kéri számon.

7. Az írásban megkeresett iskolák igazgatóinak válaszai:

Kaposvári Kodály Zoltán Központi Általános Iskola főigazgatója kifejtette: valamennyi tagintézményükben figyelembe veszik, hogy a tankönyvcsomagok súlya ne haladja meg a jogszabályban előírtakat. Továbbá valamennyi tagintézményben a tanulói táskák tartalmának csökkentésére rendelkezésre állnak tároló szekrények, illetve a tanulók felszereléseiket padjukban is tárolhatják. A szülők tájékoztatásával kapcsolatosan a részletek ismertetése nélkül elmondta, hogy a tankönyvek kiválasztásáról szülőket írásban és szülői

értekezleten szóban tájékoztatják, ahol kifejezhetik véleményüket.

Kisfaludy Károly Általános Művelődési Központ (Tét) igazgatója előadta, hogy a tankönyvek kiválasztásánál elsősorban a tankönyv szakmai minőségét veszik figyelembe, és csak további szempontként figyelnek annak a súlyára. A tankönyvrendelés előtt a tanítók tájékoztatják a szülőket az alternatív lehetőségekről, de a szülők teljes mértékben megbíznak a pedagógusok értékítéletében. Az első osztályosoknál kiemelt hangsúlyt fektetnek a jogszabályi követelmények betartására, a magasabb évfolyamok esetén is figyelnek a naponkénti egyenletes fizikai és szellemi terhelés megvalósítására. A tantermekben polcrendszer tartanak fenn, így bizonyos taneszközöket nem kell a tanulóknak minden nap „cipelniük”. Ezen túl számos, főleg a nagyméretű, nehéz könyvek az osztálytermek polcairól is elérhetőek.

Fogarasi János Általános Iskola (Kázmárk) igazgatónőjének tájékoztatása szerint a tankönyvekről a szülők az osztályfőnököktől szülői értekezleten kaptak információkat. Utalt arra, hogy a szülők az osztályban tanító pedagógusokkal, osztályfőnökökkel együtt áttekintették a tanulók által használt tankönyveket, munkafüzeteket, egyéb tanítási órán használt eszközöket, valamint a Szülői Munkaközösség gyűlésén is áttekintették az erre vonatkozó rendeleteket, megvitatták annak tartalmát, összehasonlították a mindennapi gyakorlattal, ugyanakkor a gyakorlat értékeléséről az igazgató több információt nem közölt.

Jelezte, hogy az órarendben igyekeznek a nehezebb tantárgyakat, könnyebbekkel vegyíteni a tanulói kifáradás megelőzése érdekében. A táskák tartalma nem haladja meg a 3 kg-ot, mivel az alsó tagozatos osztályok iskolaotthonos oktatási formában működnek, ezért a gyerekek hét közben nem viszik haza a tankönyveket, hiszen a délutáni foglalkozások lehetővé teszik a másnapra való felkészülést. Hétfélgépen 1-1 tankönyv, füzet gyakorlásra kerül haza. A táskák tartalmának csökkentésére lehetőséget nyújt az oktatási forma (lásd. iskolaotthon, napközi), az iskolában zárható szekrényekben és a tanuló padjában tarthatók tankönyvek (pl.: atlaszok, albumok).

Az Avastetői Általános Magyar-Angol Két Tanítási Nyelvű Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény (Miskolc) igazgatója arról tájékoztatott, hogy iskolájában az egyes tankönyvek, munkafüzetek és egyéb segédeszközök kiválasztásánál - a tartalom, az árszínvonal és a tartósság mellett - kiemelt szerepet kap a súlyuk. Egyrészt az előző évek tapasztalataiból merítenek, másrészt a tankönyvbemutatókon, tájékoztatókon fontosnak tartják a taneszközök súlyának megismerését és ez a szempont is irányadó a kiválasztáskor.

A szülőket rendszeresen tájékoztatják a szülői közösségek fórumain és az Iskolaszék ülésein a tankönyvek, taneszközök súlyáról, valamint kéri az ezzel kapcsolatos véleményüket, tapasztalataikat.

Az 1-4. évfolyamon különös hangsúlyt kap a gyermekek tankönyvének súlya a napi órarend összeállításánál. A szülői szervezet képviselői az év eleji intézményi fórumon ismerkedhetnek meg ezzel a tervvel, és gyakorolhatják egyetértési jogukat. Az alsó tagozatos gyermekek heti órarendjének kialakításánál a tanórák nehézsége mellett a napi 3 kg-ot meg nem haladó tankönyvek tömege rendszeresen vizsgált tényező a szülők bevonásával, így a szülői szervezet egyetértési joga megvalósulhat. Rendszeres és szűrőpróbaszerű ellenőrzéssel, az iskolavezetés irányítása mellett az osztályfőnökök ellenőrzéseket végeznek a tanév során a gyermekek által hozott tankönyv, taneszköz súlyára vonatkozólag. Tapasztalatuk szerint az esetleges súlytöbbletet a gyermekek egyéb iskolába hozott eszközei adják (tömött tolltartó, füzet tartó, uzsonnás doboz, stb.) A szülőkkel való rendszeres konzultációkon igyekeznek megoldást találni. Álláspontja szerint hogy az egészséges tartást szolgáló táskák önsúlya is gyakran meghaladja a 3 kg-ot, valamint a keményfedelű, tartós tankönyvek is növelik a cipelt súlyt. Az iskolában rendelkezésre állnak az osztályközösség pénzügyi lehetőségei függvényében készített zárható szekrények, így a nem napi rendszerességgel használt eszközök (rajzhoz, testneveléshez, feladatgyűjtemények, stb.) elzárva tarthatók, de tisztántartás, házi feladat elkészítés, stb. ez azonban nem mindig ad végleges, megnyugtató

megoldást.

Festetics Pál Általános és Alapfokú Művészeti Iskola és Óvoda (Böhönye) igazgatója megkeresésekre jelentésem kiadásáig nem válaszolt.

Gara-Bácsszentgyörgy Általános Művelődési Központ (Gara) nemzetiségi tagozatos általános iskola igazgatója tájékoztatása szerint a tankönyvek kiválasztásánál a szülők véleményét nem kéri ki. Az 1-4. évfolyamon a szülők éltek egyetértési jogokkal, ennek mikéntjéről az igazgató nem adott további információt. Az alsó tagozatosok tanrendjének összeállításánál próbálták figyelembe venni a többi körülmény ismeretében a tankönyvek átlagos súlyát. Az iskolában lehetőség van a tankönyvek egy részének iskolában való tárolására.

Általános Iskola, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Diákotthon és Gyermekotthon (Budapest VIII., Diószeghy utca) igazgatója tájékoztatott, hogy az iskolában 85 fő közepesen súlyos, értelmi fogyatékos és 24 fő súlyosan, halmozottan fogyatékos gyermek oktatása-nevelése folyik. Tanulóik nem hordanak iskolatáskát, valamennyi tankönyvük és taneszközük az iskolában és a tanteremben található. A tankönyvek, munkafüzetek, segédeszközök kiválasztásánál az előbbieket miatt nem szempont azok súlya, a tanulók speciális helyzetükből adódóan nem kapnak házi feladatot, ami szükségessé tenné az iskolatáska hordását.

Budavári Általános Iskola (Budapest I. ker.) igazgatója előadta, hogy a tankönyvek rendelésénél figyelembe veszik azok súlyát, ha fel van tüntetve a megrendelő lapon. A segédeszközök tekintetében minden gyermek számára iskolai szekrényt biztosítanak, ezekben megoldható a taneszközök tárolása (rajz, technika, testnevelés, stb.)

A szülői értekezlet keretében tájékoztatják, és figyelmeztetik a szülőket a tankönyvek súlyáról, illetve a modern iskolatáskák súlyáról. A szülők az értekezlet keretében, vagy külön lapon megkapják a tankönyvek listáját, melyen aláírásukkal egyetértenek annak megrendelésével. Az 1-4. évfolyamokon az órarend kialakítása a tanítási napokon tanulók által használt tankönyvek, súlyát figyelembe véve történik. A tanórák elosztása úgy történik, hogy a gyermeknek csak az aznap használt munkafüzeteket (puha kötésű könyvek), fénymásolt lapot kell haza vinniük, valamint az olvasó könyvet. A hét utolsó tanítási napján a gyermekek hazaviszik munkafüzeteiket és az olvasókönyvet, de ekkor minden esetben szülői kísérettel távoznak az intézményből. Grammra kiterjedő pontos mérést nem végeztek.

Dózsa György Gazdasági, Műszaki Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium (Kalocsa) igazgatójának véleménye szerint, mivel az iskolában szakközépiskolai és szakiskolai diákok tanulnak, az ő esetükben a tankönyvek súlyával kapcsolatos előírások betartása nem feladat.

Kossuth Lajos Ipari Szakképző Iskola, Kollégium és Felnőttek Középfiskolájának (Győr) igazgatójának nincsenek információi a túlsúlyos iskolatáska hordásával kapcsolatban, mivel egy középfiskolás tanuló már „könnyebben” megbirkózik a nehéz iskolatáskával. Személyes tapasztalata szerint tanulóik általában oldaltáskával járnak és csak kevés esetben hátizsákkal, amit ténylegesen a hátán, vagyis a súlyt elosztva hord a tanuló.

8. Helyszíni ellenőrzések tapasztalatai

ELTE Bárczi Gusztáv Általános Iskola és Gyógypedagógiai Módszertani Központban az alsós tanulók a szükséges tankönyveket nem viszik haza mindennap, csak a logopédiai vázlatfüzetet, amely szükséges az otthoni gyakorláshoz. A házi feladatok megoldását és a másnapi felkészülést az iskolában tanulószobán, illetve napköziben végzik. A gyerekek a tankönyveket az iskolapadban, a rajz és a testnevelés felszerelést a tanteremben lévő zárható szekrényekben tárolják. A torna felszerelést hétfélegén mosásra viszik haza. A fentiek miatt az órarend összeállításakor a tankönyvek súlyára vonatkozó szabályokra nincsenek figyelemmel, illetve ezért az iskolában mérési vizsgálatot sem folytattak munkatársaim.

Baross Gábor Általános Iskolában az alsós tanulók a szükséges tankönyveket nem viszik haza mindennap, csak az olvasókönyvet a napi gyakorlás érdekében, illetve az esetlegesen megmaradt házi feladat megoldásához szükséges felszerelést. A házi feladatok megoldását és a másnapi felkészülést az iskolában tanulószobán, illetve napköziben végzik. A gyerekek a tankönyveket az iskolapadban, a rajz és a testnevelés felszerelést a tantermekben lévő szekrényekben tárolják. A torna felszerelést hétvégén mosásra viszik haza. A fentiek miatt az órarend összeállításakor a tankönyvek súlyára vonatkozó szabályokra nincsenek figyelemmel.

A Városmajori Gimnázium Kós Károly Általános Iskola tagintézményében az alsós tanulók a szükséges tankönyveket naponta hozzák-viszik az iskola és az otthonuk között. A tag-intézményvezető elmondta, hogy próbálják a szülőket meggyőzni arról, hogy nem szükséges valamennyi iskolai felszerelés mindennapos cipelése, a gyerekek a padjukban is hagyhatnák az egyes felszereléseket. Felajánlotta az iskola, hogy otthoni gyakorlás céljára könyvtári könyveket bocsátanak a rendelkezésre, amellyel a szülők nem éltek. Elmondta azt is, hogy szinte valamennyi gyermek több (néha 8) külön órára is jár, és az azokhoz szükséges felszerelést naponta magukkal hozzák. Az órarend összeállításakor a tankönyvek súlyára vonatkozó szabályokra nincsenek figyelemmel, a szülői szervezet nem véleményezi a tankönyveket azok tömege tekintetében és arról a szülőket sem tájékoztatják.

A gyermekek által cipelt táskák és a gyermekek súlyát a 2. sz. számú melléklet tartalmazza. A mérési eredmény szerint a 3. b osztály tanulóinak átlagos testsúlya 36 kg, míg a mérés napján a gyerekek átlagosan 4,9 kg-os táskát vittek az iskolába, ami a testsúlyuk 14 %-ának felel meg. A 4. b. osztály tanulóinak átlagos súlya 39 kg, az általuk vitt iskolatáska átlagos súlya 5,6 kg volt, ami a súlyuk 15 %-át tette ki.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. A törvény 18. § (4) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

A 18. § (2) bekezdése *a)* pontja alapján hatóság az a közszolgáltatást végző szerv – függetlenül attól, hogy milyen szervezeti formában működik – amely állami vagy önkormányzati feladatot lát el, illetve e feladat ellátásában közreműködik.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (Knt.) 4. § 9. pontja alapján fenntartó: az a természetes vagy jogi személy, aki vagy amely a köznevelési feladat ellátására való jogosultságot megszerezte vagy azzal rendelkezik, és – e törvényben foglalt esetben a működtetővel közösen – a köznevelési intézmény működéséhez szükséges feltételekről gondoskodik. A Knt. 74. § (2) bekezdése értelmében a köznevelési feladatokat az állam intézmény alapításával és fenntartásával, továbbá egyházi vagy magánintézmény fenntartójával kötött köznevelési szerződés útján látja el. Végül, de nem utolsó sorban az Ajbt. 1.§ (2) bekezdése szerint a biztos tevékenysége során megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak a védelmére. A fentiek alapján az ügy tekintetében az ombudsman vizsgálati jogosultsága a köznevelési intézmények tekintetében – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen fennáll.

II. Az érintett alapvető jogok és elvek tekintetében

1. Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmanintézmény

megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Ugyanakkor a testület a II/3484/2012. AB határozatának indokolása során azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény negyedik módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*” A fenti elvi jelentőségű tétellel összhangban vizsgálati megállapításaim érvrendszerének megfogalmazása, az egyes alapjogok, alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági iránymutatás megszületéséig, az alkotmányszöveg változását, a tartalmi, illetve kontextuális egyezőséget is figyelembe véve – az alapvető jogok biztosaként továbbra is irányadónak tekintem az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően meghozott határozatai indoklásában kifejtett érveket, jogelveket és összefüggéseket.

2. Az Alkotmánybíróság már működése első éveiben elvi érveléssel állapította meg, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a *jogbiztonság*. Az Alkotmánybíróság szerint a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és egyes jogszabályok világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak legyenek a norma címzettjei számára.⁵ Az irányadó alkotmánybírósági tézisek szerint a jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket.⁶

3. *A gyermekek jogairól szóló ENSZ egyezményt* az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án egyhangúan fogadta el és 1990. szeptember 2-án lépett hatályba. A következő évtizedben az ENSZ tagállamok – két ország kivételével – ratifikálták. Ezzel az Egyezmény a legszélesebb körben elismert nemzetközi emberi jogi szerződéssé vált. Magyarország, mint az Egyezményt ratifikáló országok egyike,⁷ nemzetközi kötelezettséget vállalt, hogy érvényesíti a gyermekek alapvető jogait és gyakorlatban alkalmazza az egyezmény előírásait. Az Egyezményben részes államok, a dokumentum 24. cikkében elismerték a gyermeknek a lehető legjobb egészségi állapothoz való jogát, valamint, hogy orvosi ellátásban és gyógyító-nevelésben részesülhessen, és erőfeszítéseket tesznek annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek se legyen megfosztva az ezeknek a szolgáltatásoknak az igénybevételére irányuló jogától. A fenti jog teljes körű megvalósításának biztosítására, a

⁵ 9/1992. (I. 30.) AB határozat

⁶ 56/1991. (XI. 21.) AB határozat

⁷ a Magyar Köztársaság az 1991. LXIV. törvényben hirdette ki a gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezményt

részes államok vállalták, hogy alkalmas intézkedéseket tesznek különösen arra, hogy küzdjenek a betegség és az *alultápláltság ellen, valamint tájékoztassák a társadalom valamennyi csoportját és különösen a szülőket és a gyermekeket a gyermek egészségére és táplálására.* Hazánk Alaptörvénye a XVI. Cikk (1) bekezdésében a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogát rögzíti, kimondva, hogy *minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.* A szakirodalom szerint „a gyermek mind az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.”⁸

III. Az ügy tekintetében

1. Előzmények

Az ombudsman az *OBH-3355/2004.* számú jelentésében már foglalkozott az iskolatáskák súlyával. E jelentésében a biztos utalt a 2004-ben tartott a gyermekegészségügy, illetve az alapoktatás képviselői, orvosok, egészségügyi szakemberek, pedagógusok szakmai tanácskozására, amit annak érdekében tartottak, hogy a kisiskolásokat terhelő iskolatáska súlya olyan elviselhető mértékre csökkenhessen, mely nem okoz egészségkárosodást a gyermekek szervezetében. Mivel az oktatási programok, a különböző tantervek számos tankönyvet, segédeszközt, illetve egyéb felszerelést tesznek nélkülözhetetlenné egy-egy tanítási napon, mindezen taneszközök rendelkezésre állítása a gyerekek számára egyet jelent a napi cipeléssel. Az egészségügyi szakemberek álláspontja szerint ezt a folyamatot a lehető legrövidebb időn belül nemcsak megállítani, hanem visszafordítani szükséges.

A konferencia résztvevői akkor az oktatási miniszternek címzett levelükben hangsúlyozták a gyermekkori gerinc- és ízületi megbetegedések gyakori előfordulását, következményeit, a maradandó egészségkárosodás kihatásait a jövő generáció életminőségére. Ugyancsak e levélben hívták fel a szakembereket az oktatási miniszter figyelmét, arra is, hogy mivel Magyarország elsőként csatlakozott az ENSZ által „A Csont és Ízület évtizede” (2000-2010) címmel meghirdetett mozgalomhoz, tarthatatlan, hogy 20 kg súlyú gyerekek 4-5, 25-35 kg-os gyerekek 6-8, 35-45 kg-os diákok akár 8-12 kg súlyú táskákat cipeljenek a felnőtt társadalom szeme láttára. Az akkori egészségügyi tárca szakembere által közzé tett álláspont szerint, mivel e tárgyban nem volt kötelező hazai előírás, a szakirodalom alapján az osztrák és a német szabvány szerint az iskolatáska súlya nem haladhatja meg a gyermek testsúlyának 10-12%-át. Ez alapján az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium a testsúly 1/10-ét tartotta elfogadhatónak.

E vizsgálat során ugyancsak feltett biztosi kérdésekre az akkori oktatási miniszter részletesen kifejtette, hogy a jelenség nem ismeretlen a tárca szakemberei előtt. Az iskolatáskák súlyának növekedése nem csak hazánkban, hanem az Unió többi tagállamában is időről időre felmerülő probléma, kielégítő megoldás tulajdonképpen nincs, központi szabályozás híján a megoldások is különbözőek. Van, ahol végső soron egyáltalán nem viszik a könyveket haza a kisdíákok, és a házi feladatokat is az iskolában oldják meg, ezért késő délutánig tart a tanítási idő. Másutt a törzsanyagot nyomtatott formában kapják meg a gyerekek, a többi tananyag CD-n tárolva „utazik”. Egyes esetekben a tananyagot választják szét, ha arra alkalmas a tankönyv, illetve a tantárgy. Több tagállamban létezik központi súlyhatár, noha ez csak annyiban releváns, ha a könyvek mennyisége is meghatározható, hiszen az alsó tagozatban többféle könyv, munkafüzet, egyéb segédeszköz is elkel naponta. Végső soron tehát az egyre gyarapodó tanszer, tankönyv mennyisége csakugyan olyan problémát jelent, mely elodázhatatlan és hatékony megoldást kíván. Ezért – szól a beszámoló – az oktatási, és az egészségügyi tárca a Nemzeti Tankönyvkiadóval együtt egy, az iskolatáska súlyával kapcsolatos intézkedési terv kiadását tervezte. Az állampolgári jogok

⁸ Sári János – Somody Bernadette Alapjogok Alkotmánytan II. 342-344. o

országgyűlési biztosa 2004-ben tehát már felhívta az oktatási miniszter figyelmét arra, hogy határozottan lépjen fel annak érdekében, hogy legkésőbb a 2005/2006. tanév megkezdésekor valamennyi kisiskolás számára könnyebbé válhasson az iskolatáska.

2. A tankönyvrendelés

Mind a vizsgálatom megindításakor hatályos szabályozás, mind az időközben hatályba lépett új jogszabályok értelmében⁹ a tankönyvrendelés végleges elkészítése előtt az iskolának lehetővé kell tenni, hogy azt a szülők megismerjék. A tankönyvrendelés elkészítésénél a szülői szervezet – a tankönyvek grammban kifejezett tömegére tekintettel – véleménynyilvánítási joggal rendelkezik. Továbbá az egyes osztályokba beiratkozott tanulók szüleit is tájékoztatni kell az adott osztályban használni szándékozott tankönyvek össztömegéről. E jogok biztosítása révén teremti meg a jogszabály annak lehetőségét, hogy az iskola a szülői szervezet véleményének hatására valamennyi tanuló tekintetében kisebb tömegű tankönyveket válasszon.

Az alsó tagozatos, vagyis az 1-4. évfolyamokra beiratkozott tanulók heti órarendjét pedig úgy kell kialakítani, hogy az egyes tanítási napokon használt tankönyvek tömege a három kilogrammot ne haladhassa meg. A szülői szervezet az alsó tagozatos tanulók heti órarendjének összeállításánál – a tankönyvek grammban kifejezett tömegére tekintettel – egyetértési joggal rendelkezik. A fent hivatkozott rendelkezések értelmében *valamennyi köznevelésben résztvevő tanuló tekintetében a szülői szervezet véleményezési joggal* rendelkezik a leendő tankönyvek tömegével összefüggésben. E jog gyakorlásának elősegítése érdekében a jogszabályok rendelkeztek/rendelkeznek arról, hogy hol kell feltüntetni a tankönyv tömegét, grammban kifejezve, míg az OM rendelet a tankönyvjegyzéken írta ezt elő, addig az EMMI rendelet kitágította e kört és mára már nemcsak a tankönyvjegyzékben, hanem a tankönyvvé nyilvánítási eljárásnak is része ezen adat, valamint magában a tankönyvben is fel kell tüntetni, annak súlyát. Ahhoz, hogy a közismereti és a szakképzési tankönyv felkerüljön a tankönyvjegyzékre, szükséges annak tömegére vonatkozó adat feltüntetése is. Az *1-4. évfolyamon* a rendelkezések szigorúbbak, hiszen megjelenik a tankönyvek tömegére vonatkozó napi súlykorlát, miszerint az egyes tanítási napokon használt tankönyvek össztömege nem haladhatja meg a három kilogrammot. *A heti órarend összeállításánál* pedig ezen évfolyamok tekintetében a szülői szervezetet *egyetértési jog* illeti meg. A hatályos szabályozás alapján az alsó tagozatosok kivételével a jogszabály nem tartalmaz korlátozást az iskolatáska napi súlyát illetően, továbbá az 1-4. évfolyamon az egyéb tanuláshoz szükséges eszközökkel (táska, füzetek, írószerek, torna/úszófelszerelés, stb.) együtt az iskolatáska súlya meghaladhatja a három kilogrammot.

A feltárt tényállás szerint az írásban megkeresett iskolák vezetői ugyan utaltak arra, hogy a tankönyvrendelés és a heti órarend tervezésénél betartják a fenti szabályokat, de az igazgatók e gyakorlatokról, mint általánosságról számoltak be, és a konkrét megvalósítási módról (pl. a szülők mikor, milyen határidővel élhetnek véleményezési jogukkal, egyetértési jogukkal, éltek-e vele és milyen formában) részletes tájékoztatást nem nyújtottak. A kaposvári Kodály Zoltán Iskola főigazgatója szintén csak a szóbeli tájékoztatás szülői értekezleten való megtörténtéről szólt. A középiskolák igazgatói szerint a középiskolákra nem is vonatkozik a szülők véleményezési joga a tankönyvek súlyával összefüggésben.

A helyszíni ellenőrzéssel érintett iskolák (tag)intézményvezetői egyértelműen a fenti szabályok gyakorlatban való mellőzését erősítették meg, a Bárczi és a Baross Iskola vezetője arra hivatkozott, hogy intézményükben e kérdések nem relevánsak, hiszen tanulóik a tankönyveiket az iskolában tárolják. A Kós Károly Iskola tagintézmény-vezetője pedig a szabályok betarthatatlanságára, illetve a szülői együttműködés hiányára hivatkozott.

Az MSZOE elnöke pedig azt jelezte, hogy a szülők véleményezési és egyetértési jogukat az iskola tájékoztatási kötelezettségének mulasztása, illetve ez évben a szaktárca

⁹ OM rendelet 22. § (10) - (11) bekezdései, EMMI rendelet 27. § (3) – (4) bekezdései

tankönyvjegyzékén a tankönyvek súlyának feltüntetésének hiányában nem tudják érdemben érvényesíteni. *A vizsgálatom során tapasztaltak alapján kialakított álláspontom szerint nem érvényesül, illetve több helyen csak formális az iskolák gyakorlatában a tankönyvek súlyának csökkentése érdekében biztosított szülői joggyakorlás, annak ellenére, hogy az általános iskola 1-4. osztályáig a szülők egyetértési jogát törvény írja elő, ezen évfolyam szintek fölött, a középiskola évfolyamain pedig – ugyancsak jogszabály szerint – megilleti a szülőket a tankönyvek súlyával kapcsolatos véleményezési jog. E szülői jog biztosításának hiánya a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményébe ütközve visszásságot idéz elő.*

3. A tanulók és az iskolatáskák súlyával kapcsolatos megállapítások

Az OGYEI testtömeg táblázatában foglalt adatok szerint a kisiskolás gyermekek súlya lányok esetében egy első osztályban, 6-7 éves tanulóként 20,8-23,56 kg, a második osztályban, 7-8 éves tanulóként 26,5 kg, a harmadik osztályban 8-9 éves tanuló eléri a 29,7 kg-ot, a negyedik osztályban 9-10 éves tanuló átlagosan 33,3 kg. Fiúk esetében ezek az értékek kis mértékben emelkednek, így elsőben 21,2 – 24 kg, másodikban 27,1 kg, harmadikban 30,4 kg, míg negyedikben eléri a 34-38 kg közötti súlyt. Az ötödik osztályos átlagosan táplált tanulók súlya, 11-12 év között 38-43 kg között van.

A lemért iskolatáskák átlagos súlya másodikos tanulók esetében 4,5 és 5,1 kg között (átlagos testsúlyuk 16-18%-a körül) mozgott, 3. osztályos tanulóknál átlagosan 4,9 kg-os (átlagos testsúlyuk 16%-a körül) volt, 4. osztályosoknál 5,6 kg-ot (átlagos testsúlyuk 15-16%-a körül) mértek munkatársaim, míg az 5. osztályos tanulók táskája átlagosan az egyik napon 6,2 kg (átlagos testsúlyuk 14-16%-a körül) volt, míg ugyanezen osztálynak másnapon, amikor az órarendben úszásoktatás is volt, a táskák átlagos súlya elérte a 9,7 kg-ot (átlagos testsúlyuk 22-25%-át). A gyermekek testtömeg adatait összehasonlítva a lemért iskolatáskák súlyával minden esetben – az egészségügyi szakmai által – elfogadott, a gyermekek által egészségügyi kockázattal nem járó egészségügyi határérték a gyermekek testtömegének 10 %-át meghaladó értékek mutatkoznak.

A fentiek alapján megállapítom, hogy a monitorban részt vevő iskolák tanulóinak iskolatáskája minden esetben meghaladja a kisiskolások esetén megkövetelt egészségügyi határértéket, illetve 5. osztályban test-tömegük 20%-át, mindez visszásságot okoz a gyermekek védelemhez való jogával összefüggésben.

A szaktárca és az érintett szervek figyelmébe ajánlom az iskolatáskák súlyának csökkentése érdekében a megkeresett szervek válaszaiban felvetett javaslatokat, úgy mint: a korszerű technika bevonása, a helyi viszonyok ismeretében a tankönyvek internetes felületeken való elérése, audiovizuális eszközök használata; az iskolák felelősség érzetének növelése az optimális terhelést nem meghaladó követelmények megfogalmazásában és az órarendek összeállítását illetően, valamint a szülők tudatosságának fokozása a fentiek betartása érdekében; a szülői jogok érvényesülése feltételeinek megteremtése, amely feltételezi az iskola tájékoztatási kötelezettségének teljesítését; az iskolában zárható, de ugyanakkor nem fizetős szekrények használatának minél szélesebb körben való alkalmazása; a médiában figyelem felhívó tájékoztatók közzététele.

Gyermekjogi ombudsmanként is folytatott vizsgálataim, valamint alapjogi monitoring tevékenységem során, a gyermekek mindenek fölött álló érdekének egyetemes jelentőségére mindenkor kötelességem felhívni valamennyi érintett figyelmét.

Intézkedésem

A jelentésemben feltárt, alapvető jogokkal összefüggő visszásságok megszüntetése és bekövetkezésük lehetőségének jövőbeni megelőzése érdekében:

1/ az Ajbt. 37. §-a alapján felkérem *emberi erőforrások miniszterét*, hogy

a) a jelentésben foglaltak alapján kezdeményezze a vonatkozó jogszabály módosítását annak érdekében, hogy az a gyermekek (ideértve az 5-8. évfolyamon tanulókat is) által

szállított iskolatáska maximális tömegét határozza meg a tankönyvek súlya helyett, figyelemmel a gyermekek terhelhetőségére (életkorukra és a tanulók súlyára) az egészséges fejlődésük elősegítése érdekében;

b) fontolja meg az ergonomikus iskolatáskák megvásárlásának támogatását lehetővé tevő kedvezmények rendszerére vonatkozó jogszabály megalkotásának lehetőségét.

2/ az Ajbt. 31. §-a alapján felkérem *emberi erőforrások miniszterét*, hogy a KLIK elnökével, valamint az OGYEI elnökével együttműködve dolgozza ki az érintett köznevelési intézmények számára a tanulók iskolatáska súlyával összefüggő egészséges terhelhetőségét tartalmazó irányelvet.

3/ az Ajbt. 32. § alapján felhívom a vizsgált iskolák igazgatóinak a figyelmét, hogy az iskolatáska súlyának csökkentésével kapcsolatos jogszabályi követelményeket – ideértve a szülők véleményezési és egyetértési joga gyakorlásának biztosítását – tartsák be és segítsék elő a tanulók terhelhetőségére vonatkozó, alternatív megoldások (a szülők számára további költséggel nem járó szekrények, tartásjavító gyakorlatok) alkalmazását.

Budapest, 2013. június

Prof. Dr. Szabó Máté sk.

Melléklet 1.

MSZOE által készített összefoglaló a tanulók által naponta szállított eszközök becsült tömegéről (az iskolatáska súlya és tartalma)

1. Nyomatott könyvek (értékes, szép, súlyos tartóstankönyvek, segédkönyvek, gyakorlófüzetek, feladatlapok, nyelvkönyv, hit és erkölcsan tankönyv, szöveggyűjtemény, stb. = max. 3 kg)
2. Füzetek (A5 vagy A4 méretű 5-6 db), ellenőrző könyv, üzenő füzet, másolópapír, rajzlap, stb. = kb. 0,5-1 kg
3. Taneszközök (festék, tolltartó, vonalzó, színes ceruzák, számolókorong, rajztábla, stb. 4.
4. Tornafelszerelés (tornacipő, trikó, nadrág, melegítő, tornaszák, úszó felszerelés, stb. = kb, 1,5-2 kg)
5. Alkalmi sporteszköz, pl. korcsolya, vívó felszerelés, újabban lovaglórúha, csizma (?)
6. Élelmiszercsomag (tízórai, uzsonna, innivaló = kb. 0,5-1,5 kg)
7. Tisztasági csomag (?)
8. Saját ruházat = kb. 1-2 kg (időjárástól függően)
9. Táskák súlya = 1-3 kg (márkától függően)

A nyugat-európai szabványok szerint egy 20-30 kg súlyú gyermek táskájának tartalma összesen 2-3 kg lehetne.

Melléklet 2. Mérési eredmények Kós Károly Általános Iskolában, 2013. május 14.

4. b osztály¹⁰

3. b osztály¹¹

Táska súlya (kg)	Gyermek súlya (kg)		Táska súlya (kg)	Gyermek súlya (kg)
4,3	33		2,9	47,5
4,4	53,8		6	49,9
4,3	32,5		5,4	37,4
6,2	28,2		4,8	57,9
2,9	33,2		6,7	36,5
4,2	28		4,3	71 ¹²
4,5	33,3		5,5	31,3
4,7	32,8		5,6	35,5
7,7	44,7		3	37,5
6	33,1		4	26,1
5,5 (tornaszákkal)	34,6		4,7	30,8
4,1	58,6		5,2 (tornaszákkal)	24,3
5,58 (tornaszákkal)	38,9		3,8	27,6
7,9 (tornaszákkal)	32,1		5,5	29,9
7	38,2		6,9 (tornaszákkal)	26,2

¹⁰ A tanulók közül 11 autózik minden nap, 2 fő jár biciklivel. A napi tanfelszerelés (füzetek, könyvek és a tolltartó) súlya táskák nélkül: 2,3 kg.

¹¹ Az üres táskák súlya kb. 0,8 kg, a napi felszerelés (füzetek, könyvek és a tolltartó) súlya: 3,3 kg

¹² A tanuló a mérés időpontjában a karján gipszkötést viselt.

5,3	46,6		7,3 (tornazsákkal)	45
8,2	47		5,2	53,5
7,4	35,6		5,2	27
5,6	45,8		4 (tornazsákkal)	40
6,9	41,7		3,8	26,2
			3 (tornazsákkal)	34,8
			6,2 (tornazsákkal)	31,8
Átlag: 5,63	38,585		Átlag: 4,9	36,03
A gyermekek átlagos testtömegük 14,9 %-át cipelik iskolatásukkal			A gyermekek átlagos testtömegük 13,5 %-át cipelik iskolatásukkal	

Melléklet 3. OGYEI által rendelkezésre bocsátott felmérés 5. c osztály

táska súlya <i>szerdá</i>	testsúly	Táska %	táska súlya <i>hétfő</i>	testsúly	Táska %
5,5	43,5	12,6	6,5	43,5	14,9
			7,5	41	13,3
6,5	48,5	13,4	6,6	46	13,7
6	61	9,8	7,3	61,5	11,9
8,5	63,5	13,4	6,8	63,2	10,8
5,5	44	12,5	8,2	43,8	18,7
6,5	70	9,3	6,8	69,2	9,8
7	66	10,6	7,6	68,3	11,1
8	55	14,5	6	55	10,9
6	71	8,4	7,9	71	11,1
2,5 (csak 3 órára pakolt)	70	3,6	7,5	69,5	10,8
6	47,5	12,6	7,3	46,5	15,7
6	46,5	12,9	7,5 úszás felszereléssel	47,3	16
9	34	26,5	10,7	34,5	31
6,5	59,5	10,9	6,5	59,5	10,9
9	56,5	15,9	5,9	57,6	10,2
6,5	43,5	14,9	8	43,2	18,5
6,7	52	12,9	7,1	52,5	13,5
4	49,5	8	6,4	51	12,5
4,5	54	8,3	5,7	54,3	10,5
5,5	50,5	10,9	6,4	50,5	12,7
7	31	22,6	9,5 úszás felszereléssel	31,3	30,4
4	31	12,9	6,8 úszás felszereléssel	30	22,7
7,3	47,3	15,4	7,5 úszás felszereléssel	47	16
			6,4	53	12,1
6,5	43	15,1	6,6	43	15,3
7,5	54	13,9	10,3	53	19,4
			7,3	38,3	19,1
			7	30,7	22,6
4,2	38,5	10,9	6 úszás felszereléssel	37,5	16
4,5	32	14	6,3 úszás felszereléssel	32,3	19,5
			5,5	67	8,2
5,5	34	16,2	6	34	17,6
5	43,5	11,5	7,3 úszás felszereléssel	44,3	16,5
5,3	27	19,6	6 úszás felszereléssel	27,4	21,9
			7,5	61	12,3
Össz.: átlaga: 6,20	48,9	13,1333333	Össz.: átlag 9,7		15,64722
testnevelés zsákkal minimum 4 kg, max.: 9 kg			Úszás felszereléssel minimum 6 kg, maximum 9,5 kg		
			Úszás felszerelés nélkül minimum 5,5 kg, max.: 10,7 kg		

Melléklet 4.

	2. a osztály		2. b osztály		2. c osztály	
	2013.05.22.	2013.05.28.	2013.05.22.	2013.05.28.	2013.05.22.	2013.05.28.
1	5330g	5340g	5130g	5320g	5030g	4940g

2	5040g	5510g	4280g	3920g	4950g	4260g
3	6140g	5270g	3960g	3920g	5490g	5040g
4	3680g	4270g	-	3160g	5460g	5150g
5	4310g	4790g	5450g	4050g	5470g	5620g
6		4510g	4590g	4380g	4020g	3760g
7	5800g	-	4000g	3620g	4940g	4980g
8	5080g	4730g	4180g	4020g	5380g	4630g
9	4340g	4850g	5370g	5570g	4920g	3440g
10	5040g	4100g	4850g	5340g	4470g	4020g
11	3180g	3130g	5110g	-	6090g	4540g
12	5470g	4670g	3940g	4630g	5110g	4160g
13	3700g	3550g	4660g	3960g	4920g	5170g
14	5550g	4520g	5050g	5390g	5870g	4820g
15	5490g	4980g	4270g	4110g	5680g	4150g
16	5210g	5560g	5720g	5880g	4680g	4920g
17	7980g	6860g	4150g	4320g	5610 g	4460g
18	4830g	3630g	5550g	5830g	4920g	5300g
19	6290g	-	4620g	5050g	5550g	3410g
20	5620g	3310g	4770g	4780g	4040g	4860g
21	3940g	4390g	4610g	4720g	4380g	4240g
22	3480g	5220g	6400g	-	4870g	4120g
23	5120g	3570g			5700g	4580g
24	4770g	3700g			5420g	4340g
25	5910g	5830g			4700g	
26	5410g	3380g			5030g	4940g
27	3240g	4440g			4950g	4260g
28	5780g	4970g			5490g	5040g
29	6160g	4950g			5460g	5150g
átlag	5067g	4593g	4793g	4598g	5124g	4582g

Melléklet 5.

**A testtömeg referencia-átlagai és
-percentilisei születéstől 18 éves korig (leányok)**

Életkor	Esetszám (N)	Átlag \bar{x} (kg)	Szórás (SD)	Percentilisek (kg)						
				3	10	25	50	75	90	97
Születéskor	2 703	3,20	0,39	2,49	2,70	2,90	3,15	3,40	3,60	3,90
1 hónap	2 662	3,89	0,44	3,12	3,40	3,65	3,95	4,22	4,50	4,82
2 hónap	2 654	4,72	0,49	3,80	4,10	4,40	4,73	5,05	5,37	5,70
3 hónap	2 622	5,49	0,58	4,47	4,80	5,10	5,48	5,86	6,25	6,63
4 hónap	2 604	6,18	0,64	5,06	5,40	5,74	6,15	6,60	7,01	7,46
5 hónap	2 579	6,77	0,70	5,55	5,93	6,30	6,75	7,23	7,70	8,19
6 hónap	2 546	7,29	0,76	5,99	6,37	6,75	7,23	7,75	8,25	8,80
8 hónap	2 522	8,06	0,84	6,62	7,05	7,46	8,00	8,60	9,20	9,80
10 hónap	2 483	8,76	0,92	7,10	7,61	8,10	8,70	9,36	10,00	10,63
12 hónap	2 496	9,42	1,01	7,60	8,16	8,70	9,30	10,01	10,77	11,44
15 hónap	2 326	10,15	1,10	8,25	8,85	9,45	10,12	10,86	11,60	12,40
18 hónap	2 293	10,85	1,21	8,85	9,50	10,10	10,80	11,60	12,42	13,28
21 hónap	2 262	11,49	1,31	9,35	10,10	10,70	11,46	12,29	13,20	14,17
2 év	2 307	12,15	1,41	9,82	10,56	11,25	12,04	13,00	13,95	15,00
3 év	2 094	14,37	1,84	11,35	12,30	13,16	14,10	15,32	16,68	18,00
4 év	2 127	16,30	2,20	12,80	13,90	14,90	16,01	17,60	19,15	21,00
5 év	2 206	18,43	2,77	14,35	15,50	16,70	18,08	19,85	21,81	24,35
6 év	2 209	20,84	3,48	15,92	17,22	18,51	20,29	22,51	24,88	28,15
7 év	2 102	23,56	4,25	17,65	19,10	20,68	22,80	25,48	28,35	32,65
8 év	2 077	26,50	5,17	19,50	21,09	23,01	25,49	28,80	32,77	37,99
9 év	2 071	29,71	6,12	21,48	23,32	25,49	28,49	32,39	37,70	44,00
10 év	2 023	33,33	7,22	23,52	25,85	28,48	31,95	36,60	42,70	50,01
10,5 év	1 560	35,46	7,74	24,70	27,29	30,20	34,00	39,01	45,42	53,03
11 év	1 642	38,07	8,53	25,90	29,02	32,03	36,60	41,80	48,50	56,15
11,5 év	1 532	40,68	9,23	27,55	30,80	34,05	39,20	45,05	51,80	59,50
12 év	1 615	43,42	9,62	29,50	32,90	36,53	42,07	48,05	55,30	62,80
12,5 év	1 494	45,96	9,67	31,55	34,98	39,06	44,80	50,90	58,30	66,20
13 év	1 589	48,50	9,65	33,95	37,38	41,67	47,20	53,20	60,95	69,10
13,5 év	1 450	50,70	9,62	36,25	39,80	44,01	49,30	55,30	63,16	71,50
14 év	1 526	52,60	9,59	38,63	42,02	45,98	51,20	57,02	64,97	73,30
14,5 év	1 137	54,05	9,35	40,40	43,90	47,85	52,85	58,50	66,50	75,00
15 év	1 160	55,44	9,61	41,65	45,35	49,50	54,20	59,74	67,73	76,25
15,5 év	840	56,78	9,35	42,76	46,60	50,80	55,38	60,85	68,75	77,50
16 év	883	57,42	9,21	43,65	47,65	51,85	56,28	61,85	69,68	78,60
16,5 év	634	58,27	9,55	44,35	48,40	52,65	56,96	62,80	70,45	79,60
17 év	692	58,71	9,39	44,98	49,00	53,30	57,50	63,40	71,18	80,35
17,5 év	465	59,63	9,57	45,45	49,60	53,75	57,99	63,90	71,75	81,00
18 év	520	60,10	9,38	45,94	50,05	54,25	58,34	64,20	72,30	81,50

© Joubert K., Darvas S., Ágfalvi R. KSH Népegésztudományi Kutatóintézet

Melléklet 6.

A testtömeg referencia-átlagai és -percentilisei születéstől 18 éves korig (fiúk)

Életkor	Esetszám (N)	Átlag \bar{x} (kg)	Szórás (SD)	Percentilisek (kg)						
				3	10	25	50	75	90	97
Születéskor	2 990	3,31	0,42	2,52	2,73	3,00	3,30	3,60	3,88	4,17
1 hónap	2 949	4,09	0,49	3,24	3,52	3,82	4,15	4,50	4,80	5,12
2 hónap	2 939	5,05	0,57	4,00	4,31	4,67	5,01	5,42	5,75	6,12
3 hónap	2 929	5,92	0,64	4,70	5,07	5,51	5,90	6,32	6,70	7,14
4 hónap	2 898	6,67	0,71	5,35	5,75	6,20	6,65	7,10	7,50	8,03
5 hónap	2 874	7,30	0,76	5,90	6,32	6,78	7,30	7,78	8,26	8,80
6 hónap	2 842	7,84	0,82	6,35	6,79	7,25	7,81	8,34	8,83	9,40
8 hónap	2 815	8,64	0,92	7,02	7,50	8,00	8,60	9,25	9,81	10,45
10 hónap	2 793	9,35	0,99	7,55	8,10	8,69	9,31	10,01	10,60	11,31
12 hónap	2 810	10,01	1,07	8,07	8,69	9,29	9,95	10,70	11,32	12,10
15 hónap	2 625	10,73	1,15	8,65	9,39	10,00	10,69	11,50	12,20	13,00
18 hónap	2 600	11,41	1,24	9,23	10,00	10,65	11,36	12,25	13,00	13,85
21 hónap	2 546	12,04	1,33	9,72	10,55	11,25	11,98	12,93	13,76	14,67
2 év	2 590	12,66	1,43	10,19	10,99	11,78	12,55	13,58	14,45	15,49
3 év	2 353	14,82	1,84	11,93	12,70	13,60	14,70	15,95	17,02	18,61
4 év	2 398	16,68	2,17	13,21	14,19	15,20	16,49	17,99	19,31	21,47
5 év	2 455	18,79	2,70	14,91	16,00	17,01	18,51	20,03	22,00	24,58
6 év	2 469	21,24	3,41	16,48	17,70	19,00	20,60	22,98	25,18	28,82
7 év	2 335	24,07	4,19	18,19	19,90	21,21	23,31	25,99	29,21	33,66
8 év	2 306	27,12	5,17	20,03	22,01	23,78	26,01	29,19	33,62	39,51
9 év	2 275	30,42	6,31	22,30	24,32	26,29	29,02	32,70	38,52	45,98
10 év	2 223	34,05	7,65	24,49	26,71	29,01	32,20	36,73	44,30	53,23
10,5 év	1 691	36,11	8,42	25,82	28,03	30,36	33,93	39,20	47,60	57,11
11 év	1 794	38,24	9,26	27,00	29,48	32,02	35,80	42,03	50,95	61,03
11,5 év	1 662	40,61	10,06	28,30	31,00	33,83	37,76	45,02	54,46	64,97
12 év	1 750	43,00	10,73	29,62	32,50	35,65	40,08	48,00	57,74	68,60
12,5 év	1 604	45,73	11,33	31,00	34,26	37,88	42,90	51,09	61,06	72,10
13 év	1 688	48,58	11,79	32,80	36,16	40,21	45,99	54,20	64,35	75,40
13,5 év	1 550	51,52	12,09	34,70	38,51	43,01	49,32	57,42	67,30	78,20
14 év	1 616	54,33	12,23	36,65	41,00	45,99	52,35	60,20	69,97	80,55
14,5 év	1 166	56,95	11,89	39,01	43,78	48,90	55,12	62,90	72,41	82,60
15 év	1 189	59,55	11,90	41,68	46,36	51,65	57,62	65,15	74,65	84,65
15,5 év	837	61,60	11,57	44,20	49,04	53,95	59,65	66,95	76,50	86,50
16 év	890	63,49	11,34	46,48	51,36	56,05	61,50	68,78	78,20	88,00
16,5 év	654	65,35	11,45	48,78	53,10	57,62	63,35	70,45	79,90	89,20
17 év	692	66,72	11,38	50,58	54,80	59,22	64,96	72,06	81,12	90,28
17,5 év	485	67,88	10,49	52,05	55,93	60,30	66,30	73,38	82,20	91,30
18 év	516	68,65	10,68	52,95	56,97	61,49	67,35	74,32	83,00	92,00

© Joubert K., Darvai S., Ágfalvi R. KSH Népegésztudományi Kutatóintézet

Forrás: http://www.ogyei.hu/anyagok/novekedes_taplaltsag_ertekelo